

Ярослав ГАНІТКЕВИЧ

**ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ В ІСТОРІЇ МЕДИЧНОЇ НАУКИ ЛЬВОВА
(Ювілейні дати 2014 року)**

Праця присвячена історії медицини, пов'язаної зі Львовом і датам, що заслуговують відзначення у 2014 році. Подано деякі ювілейні та пам'ятні дати з книжки Ярослава Ганіткевича „Український медичний календар на 2014 рік“.

1859, 26 січня — 755 років тому в місті Вадовіце (Польща) народився **Ян Прус** — професор, керівник кафедри загальної та експериментальної патології Львівського університету (1896—1917). Закінчив медичний факультет Краківського університету (1883), стажувався з патологічної анатомії, фізіології та неврології в Берліні та Парижі (1887). Асистент (1887—89), доцент (1889—94), професор (1894—96) патологічної анатомії і загальної патології Львівської академії ветеринарної медицини, керівник кафедри загальної та експериментальної патології Львівського університету, декан медичного факультету (1900—01), Президент Львівського лікарського товариства (1896). Займався приватною практикою з невропатології (1917—26). Помер у Львові 26 листопада 1926 р.

1909, 1-2 лютого — 105 років тому у Львові відбувся Перший український просвітньо-економічний конгрес (організатор д-р Євген Озаркевич). На медичній секції Є. Озаркевич виступив з доповіддю „Суспільно-санітарні потреби сільського люду“, де відстоював необхідність відкриття у Львові українського університету з медичним факультетом.

1909, 15 березня — 105 років тому в м. Стрий на Прикарпатті народився **Богдан Антонович Собчук** — український біохімік, довголітній завідувач кафедри біохімії Львівського медичного інституту (1944—73),

засновник львівської української біохімічної школи. Закінчив медичний факультет Львівського університету (1933), кандидат медичних (1946), доктор біологічних наук (1960). Працював у Львівській академії ветеринарної медицини, Політехнічному інституті, провадив приватну практику в Тернополі. Асистент (1933—36), з 1942 р.— доцент, професор (1961), завідувач кафедри біохімії Львівського медичного інституту. Автор приблизно 60 наукових праць, вивчав обмін вуглеводів, вплив ксантоптерину на експериментальні пухлини, дію оксиду вуглецю на гемові білки. Помер 9 квітня 1974 р.

1839, 18 березня — 175 років тому у Львові народився **Оскар Відман** — професор-терапевт. Закінчив Краківський університет (1866), працював лікарем Львівського загального шпиталю та асистентом клініки внутрішніх хвороб Львівського медико-хірургічного інституту (1867—70), керівником клініки внутрішніх хвороб Львівського загального шпиталю (1871—1900), доцентом (1896—98) та професором (1898—1900) кафедри внутрішніх хвороб Львівського університету; президент Львівського лікарського товариства (1877, 1884), член Львівської крайової ради здоров'я (1889—1900), автор двох монографій, наукових праць в польських та німецьких виданнях, опрацьовував діагностику і лікування хвороб серця і магістральних судин, фіброзне запалення легенів, питання боротьби з епідемією інфлюенци у Львові. Помер 1900 р.

1869, 21 березня — 145 років тому у Тернополі народився **Владислав Шимонович** — професор, організатор і керівник кафедри гістології та ембріології (1897—1937), декан медичного факультету (1905—07) Львівського університету. Закінчив Краківський університет (1893), стажувався в Берліні (1895-96). Працював спочатку у Краківському університеті, 1897 р. у Львівському університеті, професор (1897), дійсний член Краківської АН (1933), почесний професор Львівського університету (1937). Автор приблизно 40 праць, підручника з гістології, який 11 разів (1901—30) перевидавали німецькою, англійською, польською, іспанською та італійською мовами. Досліджував гістологію наднирників, травної системи; вперше описав нервові закінчення волосяних фолікул людини, ссавців і птахів; дослідив ембріогенез тілець Меркеля, колатеральні нервові волокна, які носять назву „петлі Шимоновича“, виявив структурні особливості зуба ссавців. Помер 10 березня 1939 р.

1894, 9 квітня — 120 років тому у Львові першим професором відновленого лікарського відділення (факультету) університету призначено Генрика Кади(і)я, керівника кафедри описової анатомії, ініціатора і організатора будівництва медичного містечка.

1889, 17 квітня — 125 років тому в с. Ляшки Королівські Перемишлянського повіту на Львівщині в родині управителя школи народився **Євген Вертипорох** — доктор хімії, професор фармації у Львові, Мюнхені і Торонто, учасник національно-визвольної боротьби, голова Українського технічного товариства. Навчався у Львові в Українському (таємному) університеті, закінчив Гданську Високу технічну школу (1926). Працював у Гданську, Львові, Варшаві, Кракові, очолював відділ фармацевтичної фабрики, у Львові організував виробництво інсуліну (1938), був деканом фармацевтичного відділу Медичних фахових курсів (з 1942). Пізніше працював професором університету УНРРА в Мюнхені, професором та деканом фармацевтичного факультету УТП. З 1948 р. — в Канаді, професор технологічного інституту в Торонто, заснував та очолив відділ НТШ, а також Українську наукову раду Канади, належав до УЛТПА. Автор приблизно 30 наукових праць англійською, українською, німецькою та польською мовами. Помер 12 січня 1973 р.

1854, 15 травня — 160 років тому у с. Зарубинці біля Тернополя у сім'ї священика народився **Іван Горбачевський** — видатний лікар і хімік, професор кафедри фізіологічної хімії Карлового університету в Празі. Декан медичного факультету і ректор університету, перший Міністр охорони здоров'я в уряді Австро-Угорщини, член Найвищої ради здоров'я у Відні. Засновник і довголітній ректор Українського вільного університету в Празі, професор хімії Українського технічно-господарського інституту в Подєбрадах, академік ВУАН (1925), дійсний член НТШ, почесний член УЛТ. Автор приблизно 50 наукових праць з біологічної хімії; вперше описав синтез сечової кислоти, підготував українською мовою два томи підручника органічної та неорганічної хімії, публікував праці в збірниках НТШ у Львові. Разом з І. Пулюєм організував у Празі „Українську громаду“, заснував фонд допомоги українським студентам, ініціював створення в Празі Музею визвольної боротьби України і став його головою. Помер 25 травня 1942 р. в Празі. Його ім'я присвоєно Тернопільському державному медичному університету.

1859, 26 травня — 155 років тому року в сім'ї адміністратора маєтку графа Дідушицького в с. Поториця Сокальського повіту на Львівщині народився **Адам Іван Соловій** (в червні охрещений в греко-католицькому віросповіданні) — професор акушерства і гінекології, директор Львівської акушерської школи (1919—30), „примарій“ (завідувач) акушерсько-гінекологічного відділу Львівського загального шпиталю (1910—30); один з найліпших спеціалістів у своїй галузі того часу, єдиний на той час професор-українець серед медиків Львова. Закінчив медичний факультет Ягелонського (Краківського) університету (1884),

спеціалізувався з акушерства та гінекології у всесвітньовідомих фахівців Віденського університету (1884—87), 10 років провадив приватну практику в Братиславі. Після відновлення у Львові медичного факультету працював асистентом Львівської акушерської школи (1897—1901), опублікував статтю в Лікарському збірнику НТШ (1898), президент Львівського лікарського товариства (1902—03). Від 1901 р. почалася його 30-річна діяльність у Львівському університеті на кафедрі акушерства і гінекології, професор (1908), керівник кафедри (1919—21). Автор приблизно 50 наукових праць, підручника акушерства (1911, 1921), двох монографій про лікування хронічних запальних процесів матки. 4 липня 1941 р. розстріляний німецькими окупантами разом з онуком і групою польських вчених.

1889, 15 липня — 125 років тому у Львові в міщанській родині народився **Максим Максимович Музика** — лікар-мікробіолог, доктор медицини, доцент (1947), довголітній керівник кафедри мікробіології Львівського медичного інституту (1944—64), голова УЛТ у Львові (1925—30). Закінчив Львівський університет (1913), працював військовим лікарем. В роки визвольних змагань — директор санітарно-бактеріологічного інституту УГА в Станиславові, очолював бактеріологічно-хімічний інститут НТШ (1919—39), професор і декан Українського (таємного) університету (1920—24). Під час війни працював в евакуації в Середній Азії. Сформував у Львові центр вивчення склероми, проводив на собі експерименти з зараженням склеромою, опублікував понад 50 праць. Засновник Львівської української школи мікробіологів. У перші роки радянської влади був короткий час (1939—41, 1944—48) заступником директора Львівського медичного інституту. Викладання завжди провадив українською мовою. Дружину художницю Ярославу Музику арештували і заслали до концтаборів. Незважаючи на великий науковий авторитет і педагогічний досвід звання професора йому не надали. Помер 24 травня 1972 р.

1869, 15 серпня — 145 років тому у Вілянові біля Варшави народився **Бронислав Козловський** — хірург і лікар широкого профілю, директор шпиталю в м. Дрогобич (1902—35). Закінчив медичний факультет Львівського університету (1892), проявив себе талановитим хірургом і діагностом в усіх галузях медицини, спонсорував будову інфекційного корпусу, фінансував розвиток курорту Трускавець, проводив безоплатний огляд убогих хворих, добре ставився до українців і представників різних націй. Помер 16 лютого 1935 року. Його ім'я надано вулиці біля лікарні м. Дрогобича.

1874, 18 серпня — 140 років тому у Львові у польській сім'ї народився **Вітольд Кароль Зембіцкі** — професор-терапевт, перший професор історії медицини у Львівському університеті (1929—44) та на українських землях взагалі. Президент Львівського лікарського товариства (1927—28), дійсний член Краківської АН (1948). Закінчив медичний факультет Львівського університету (1900), працював у клініці внутрішніх хвороб. Протягом року перебував у закордонних клініках Цюриху, Страсбургу і Парижу; працював асистентом кафедри внутрішніх хвороб, завідував терапевтичним відділенням (1910—35) та був директором (1918—19) Львівського загального шпиталю. 1917 р. заснував часопис „Боротьба за здоров'я“, був редактором „Польської лікарської газети“. З 1929 р. почав викладання історії медицини, завідував кафедрою історії і філософії медицини (1934—43), викладав історію медицини після встановлення радянської влади і на медико-природничих фахових курсах. Спеціаліст з діабетології, гельмінтології, бальнеології, особливо глибоко вивчав історію медицини, описував захворювання видатних осіб Польської держави та історію розвитку медичної освіти; опублікував понад 500 праць, автор монографії про курорт Моршин, бібліографічних та біографічних праць, співавтор „Польського біографічного словника“. У 1945 р. виїхав до Кракова, і у Вроцлавському університеті очолював кафедру історії і філософії медицини. Власну велику бібліотеку, яка нарахувала майже 15 000 томів, передав медичному факультетові Вроцлавського університету. Помер 19 жовтня 1950 р.

1874, 17 вересня — 140 років тому в м. Нови Сонч (Польща) народився **Станіслав Міхал Прогульскі** — педіатр, асистент, доцент, професор кафедри педіатрії Львівського університету/інституту (1904—41). Закінчив Львівський університет (1902), спеціалізувався в Берліні та Відні (1902—04). Автор майже 50 наукових праць, зокрема, підручника. Досліджував етіопатогенез, клініку та лікування апендициту, туберкульозу, менінгоенцефаліту, вродженого сифілісу, поліомієліту в дітей. Вивчав проблеми гігієни немовлят, лікування дифтерії, впровадження щеплення дітей проти віспи, запропонував оригінальну модель інкубатора для недоношених дітей. З групою польських вчених був підступно страчений німецькими окупантами 4 липня 1941 р.

1874, 29 жовтня — 140 років тому у Львові в польській сім'ї народився **Юзеф Антоній Марковскі** — професор, керівник кафедри нормальної і топографічної анатомії Львівського університету/інституту (1913—44). Закінчив Львівський університет (1900), стажувався в Неаполі, Трієсті, Інсбруку (1905-07), працював 2 роки в Познанському університеті. У Львові працював хірургом у Червоному Хресті (1914), у

відділі виробництва вакцин проти сказу, віспи, черевного тифу і холери (1915—18). Дійсний член АМН Польщі (1922), дійсний член Краківської АН (1930). Заснував на кафедрі мікро-, макро- та рентгено-фотографічні лабораторії (1923—28), розширив анатомічний музей Львівського університету. Вивчав анатомію та фізіологію центральної нервової та серцево-судинної систем, остеологію, ембріогенез, остеогенез і морфологію грудини в людини, гістогенез твердої мозкової оболонки, токсичний вплив нікотину. 1944 р. виїхав до Польщі, помер 29 травня 1947 р.

1869, 3 листопада — 145 років тому у Кракові народився **Адам Беднарскі** — лікар, професор, керівник кафедри офтальмології (1922—41), декан медичного факультету (1921) Львівського університету. Закінчив Краківський університет (1894), спеціалізувався з очних хвороб у Познані, Кракові (1895—98), з 1898 р. у Львівському університеті — асистент, доцент, професор (1909—22), керівник кафедри офтальмології. Лікар в очному відділенні дитячого шпиталю св. Софії, головний редактор журналу „Lwowski tygodnik lekarski“, Президент Львівського лікарського товариства (1913), автор понад 60 праць з різних розділів офтальмології та історії медицини, вперше описав зміни диску зорового нерва при різній рефракції ока, опрацьовував лікування атрофії очного яблука, атрофії сітківки, запропонував операції при ураженні зорового нерва. Помер 11 квітня 1941 р.

1744, 11 листопада — 270 років тому у містечку Беяни поблизу Кетів у Краківському воєводстві в багатодітній сім'ї збіднілого шляхтича Юзефа Крупинського народився **Андрій (Анджей) Крупінські** — доктор медицини Віденського університету (1772), перший „протомедик“ (головний лікар) Галичини, організатор і перший директор та професор „Медичного колегіуму“ у Львові, одружений з дочкою вірменського купця Анною Бернатович. Автор низки праць, надрукованих польською та латинською мовами у Львові та Почаєві, в тому числі підручників медицини, як „Описання хвороб“, „Спланхнологія або наука про нутрощі“; багато зробив для підготовки медичних кадрів та підвищення рівня медичної допомоги в Україні та Польщі, автор трактатів про гарячку (латинською мовою, 567 с.), про причини виникнення гарячки та її лікування (німецькою мовою, 350 с.); досліджував води курорту у Шклі, здійснював заходи для відкриття у Львові університету з медичним факультетом. Зібрав унікальну бібліотеку праць корифеїв, видатних вчених медичних, природничих та гуманітарних наук на стародавніх та європейських мовах. Бібліотека налічувала понад 6000 томів. Помер 27 квітня 1783 р. Заснована ним школа сьогодні названа Львівським державним медичним коледжем ім. Андрія Крупинського.

1784, 16 листопада — 230 років тому у Львові, згідно з дипломом імператора Австро-Угорщини Йосифа II (від 21 жовтня), урочисто відкрито (відновлено) Львівський Університет з 4-ма факультетами: теології, права, філософії та медицини. Медичним відділом керував Вавжинець Прессен. Фізіологію і „медичну матерію“ викладав Якуб Костшевський, акушерство і хірургію — Ян Вальтц, анатомію — Антоні Маргер, хірургію — Августин Крігль, патологію — Альойзи Капуано, хімію і ботаніку — Свіберт Шіверек. Навчання на медичному факультеті тривало 4 роки, на 1-му році зі спеціальних предметів вивчали анатомію; на 2-му — фізіологію і хірургію; на 3-му — патологію, акушерство і „матерію медичну“; на 4-му — клініку. Викладання проводили латиною, частково — німецькою і польською мовами. Факультет розширено у 1791 р., відкрито нові кафедри. Однак не було відповідних приміщень, бракувало коштів, професори не могли знайти між собою спільної мови, студентів-медиків було всього від кількох до кількох десятків, в результаті в кінці 1805 р. Львівський університет закрито і приєднано до Краківського університету.

1909, 30 грудня — 105 років тому у м. Рожнятів на Прикарпатті народилася **Марія Ясеницька** — лікар-педіатр, асистент кафедри фізіології Львівського медичного інституту (1944—45), заарештована і заслана в табори ГУЛАГу. Навчалася в Краківському університеті, за підпільну діяльність ув'язнена польською владою у Березі Картузькій. В період війни — член Українського Червоного Хреста в Кракові та в Києві, опікувалася полоненими. З 1955 р. на практичній роботі у Львові та області, в час Угорського повстання (1956) вислана до Караганди. Реабілітована у 1969 р. Померла 19 березня 1993 р.

1914, грудень — 100 років тому, під час I Світової війни, головне командування австрійської армії призначило до частин Українських січових стрільців (УСС) на території Галичини лікарів Львівщини — д-ра Костя Воевідку, д-ра Івана Рихла, абсолювентів медицини Володимира Білозора і Володимира Щуровського, студента медицини Миколу Гілецького, які у важких умовах холери, червінки і черевного тифу організовували притулки для хворих і поранених, проводили охоронні щеплення, вишкіл санітарної служби. Згодом лікарем 1-го куреня УСС, який очолював Дмитро Вітовський, став Іван Рихло, під час боїв у Карпатах лікарем куреня був чех Отакар Кралік (Otakar Králík).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганіткевич Я. Український медичний календар на 2014 рік / Ярослав Ганіткевич. — Київ, 2013. — 84 с.